

A GYÁVA.

A Múzeum-körúton, a régi Műegyetem előtt Bálintnak eszébe jutott, hogy nincsen cigarettája.

— Bocsásson meg, Mária, bemegyek ebbe a trafikba.

Az asszony türelmetlenkedett. Tekintete éppen ráesett a Műegyetem pontos órájára és látta, hogy öt perc múlva fél nyolc.

— Elkésünk, Bálint.

— Egy pillanat az egész. Nem bírom ki, hogy ne dohányozzam a felvonások között. Várjon meg... vagy menjen csak lassan előre... majd utolérem.

És már be is nyitott a trafikba. Szerencsétlenségére négy vagy öt ember válogatott a szivarok között. Az egyik, egy majomképű, kopasz, vörös fickó, pincér volt, vagy mi, félmillióssal fizetett. Az idős trafikoshölgy alig tudta kiolvasni a visszajáró pénzt. Bálint kétszer is oda kiáltotta.

— Egy kis csomag Stambult kérek, de nagyon sietek.

A trafikoshölgy bocsánatkérőleg nézett rá:

— Rögtön uram, egy kis türelmet.

Aki a félmillióst adta, egy pincérforma ember, mérgesen szólt hátra:

— Majd csak sorjába...

— Tessék?

— Majd, ha rákerül a sor.

Bálintnak felforr a vére, de nagyot nyelt, nem szólt, mert irtózott a durva emberekkel való feleseléstől. Titokban azonban átkozta magát: Miért nem gondoskodom füstölnivalóról annak idején? És miért sajnálom a kocspénzt, ha egyszer egy hónapban Máriát elviszem a színházba! Most elkésünk, az első felvonást nem látjuk, az asszony ott künn az utcán türelmetlenkedik, engem itt hetyke pincérek taszigálnak és nem tudom, mitévő legyek. Egy pillanatig arra gondolt, hogy kiszalad a boltból, de megrestelkedett, hogy a pincér ki fogja nevetni. Várt, míg rákerül a sor, de magában a fogát csikorgatta.

A pincér megkapta a pénzét, zsebredugta a dobozokat és ahogy megfordult, véletlenül, vagy talán szándékosan, Bálint jobblábára lépett. Bálint felszisszent. A pincér rámordult:

— Úgy kell. Minek tolakszik.

— Szemtelen! — fakadt ki Bálint és szerette volna egyetlen ütéssel agyonlapítani a majomképű legényt.

Az azonban már kívül volt az ajtón s Bálint boldogan fellélegzett, mert egy pillanat alatt átgondolta, hogy mi lett volna itt, ha a pincér meghallja a sértést. Ilyenkor mindig a kényesebb, finnyásabb, érzékenyebb ember marad alul. Mit is kezdett volna vele, ha az véletlenül visszasérti, vagy esetleg inzultálja is? Bálint érezte, hogy kissé gyáván mérlegeli az eshetőségeket, de hálát adott az Istennek, hogy botrány nem lett a dologból

Megkapta a cigarettáját és szinte futva iramodott a felesége után.

Nagy tömeg hullámozott a Műegyetem előtt. A fel és alá sétáló emberek között egy ideig hiába fürkészte az asszony szilszkinbundás, magas alakját; nekiiramodott és minduntalan beléütközött a járókelőkbe, akik bosszús megjegyzésekkel feleltek Bálint lihegő párdon-jaira. Egyszer csak már a régi Nemzeti Színház cementpalánkja előtt felfedezte Máriát.

De abban a pillanatban, amikor meglátta, nyomban meg is szűnt a szíve dobogása. Mária magából kikelve, rémült tekintettel forgott maga körül és láthatólag őt kereste kétségbeesett izgatottsággal.

— Mária! — kiáltott a férfi.

— Bálint! — sikoltott az asszony és odaszaladt a karjai közé. — Bálint! Miért hagytál magamra?

Az asszony lihegett és ájultozott és egy nagyon elegáns, magas fiatalemberre mutatott, aki vérvörös arccal, bárgyú vigyorgással mentegetőzött:

— No kicsike, nincs baj. Nem kell úgy félni... Én csak jót akartam.

— Ki ez a gazember? — jajdult fel a férj.

— Megtámadott... jaj, miért hagytál magamra! — zokogott az asszony és odabújt az ura karja alá.

A járókelők gúnyosan mosolyogtak s néhány kifestett lány megállt. Egy szempillantás alatt csődület támadt körülöttük.

— Pimasz! — ordított a férj és eléje állt a magas, lengyelbundás, monoklis ifjúnak.

Az zavartan, de erőltetett hetykeséggel felelte:

— Vagy úgy? Tévedtem? Bocsánat. Elnéztem.

Aztán a részeg emberek undorító bizalmaskodásával a férj elé lépett.

— Báró Haeckel... szervusz... ne vedd rossz néven... megesis, hehe...

Bálint vérbenforgó szemmel bámult el ezen az égbekiáltó arcátlan-ságon. A körülöttük összecsődült emberek nevettek. Egy pirosajkú néember elvisította magát.

— Jaj, milyen muris!

— Ez ugyan megjárta — dörmögött egy munkás. — Nem csoda, úgy ki van pingálva...

— Hej, de adja a szemérmest — rikkantott egy szutykos inasgyerek.

— No, még majd szépen kibékülnek — szólt le a bakról egy vörösorrú konfliskocsis.

Összevissza hangzottak ezek a szavak egyszerre és egymásbaolvadva általános röhögés és vihogás alatt. Mária sírt és könnyögött.

— Gyere, menjünk haza.

A két férfi egy pillanatig bambán nézett egymás szemébe. Mind a ketten érezték, hogy szerencsétlenségbe döntötték egymást és nem is tudják megoldani ezt a förtelmes helyzetet. Bálintnak eszébe jutott, hogy ha revolver volna nála, az volna az egyetlen megoldás: lepuffantani a merénylőt, mint a veszett ebet. Ez komoly, méltóságteljes és tragikus csattanója volna a jelenetnek s megérné, ha öt évig ülne is érte a börtönben, de így? Az utca röhög és botrányra szomjasan lesi a pofozkodást. Igen, ha ő egy csapásra ártalmatlanná tudná tenni a monoklist, az még megjárna valahogy. Ha megtudná kockáztatni, ha meg tudná torolni a bűnt, ha a tömeget tiszteletre tudná hangolni maga iránt, akkor neki is ugrana és torkon ragadná az aszfaltbetyárt, — de mi lesz, ha az védekezik és visszaüt?

Micsoda undok látványosság lesz, ha egymásba akaszzkodnak, ütik-verik, pofozzák egymást, ha a földön hemperegnek?

Mint a villámcsapás, úgy cikkázott át agyán ez a gyötrelmes lehetőség, amelyet nem részletezett, nem gondolt végig, hanem fantáziájának ösztönös és hirtelen kilobbanásában vakító fényességgel szeme elé villant. Megint azt érezte, amit ott benn a trafikos boltban, amikor a pincér kifordult az ajtón. Félt. Irtózott. visszaborzadt az aljas és kórikus helyzet-től. A botránytól. És nem is tudta hogyan, de a torkán hirtelen kibugygyant és hörögve kitajtékozott egy önkénytelen kiáltás:

— Rendőr!

Mindez egy pillanat alatt lezajlott, de erre a szóra a monoklis fel-emelte az öklét.

— Rendőrért jajgatsz? Gyáva kutya vagy! — üvöltötte és öklével Bálint szeme közé vágott.

Bálint megtántorodott és elterült a földön.

Másnap valamennyi ujság közölte a botrányt. Megindult a rendőri eljárás s kisült, hogy Bálint ellenfele báró Haeckel Arthur nyugalmazott lovassági tábornok fia, szolgálatonkízüli huszárkapitány, földbirtokos, aki egy hosszú pezsögös-ebéd után ittas állapotban félvilági nőnek nézte a múzeumi ór feltünően csinos feleségét.

Bálint végigolvasta az összes ujságokat és szívdobogva állapította meg, hogy valamennyi kissé szánakozva, de érezhetőleg megbotráncozva akad fenn az ő lovagiatlan magatartásán. Rendőrért kiáltott! Hogy is történhetett ez? Neki magának kellett volna nyomban elégtételt venni. Hogy is jutott erre a gyáva s férfiatlan elhatározásra? Nem tudta megmagyarázni. Ez olyan önkénytelen életnyilvánulás volt, mintha a vízbefúló segítségért kiált. Minden vér az arcába szökött és arra gondolt, hogy ez már bizonyára Máriának is eszébe jutott.

Mária azonban csupa részvét volt és csupa szerelem.

— Én voltam a hibás — vigasztalta férjét. — Be kellett volna veled mennem a trafikba.

— Édes, drága kicsim, — sóhajtott Bálint elérzékenyedve.

— És nem is szabad nappal nagy toalettben, ezüstcipőben, szkunksz-prémes bundában gyalog mászkálni az utcán...

— Ennek is én vagyok az oka. Te kocsin akartál...

— Szegény Bálint, jaj, de sajnáltalak.

Nem tudták egymást megvigasztalni. Bálint arra gondolt, hogy Mária apja a Casino igazgatója: híres párbajhős, eszményképe a lovagias és rettenhetetlen magyar gavallériának: ő sohasem fogja neki megbocsájtani, hogy rendőrért kiáltott...

A szobaleány két urat jelentett.

Mária kiosont és beléptek báró Haeckel Ervin úr segédei.

Bálint gépiesen mondta meg két barátja nevét és barátságosan fogott kezét látogatóival.

Amikor magára maradt, szinte megrázta a szégyen és undorodás láza. Még ez is! Hogy a sértő fél provokálja őt, a becsületében és férji méltóságában megtámadott, rendőrért jajgató és arculvágott embert! Hogy még ebben is megelőzte a monoklis betyár.

Nem ért rá sokáig marcangolni magát, sötét arccal, majdnem kétségbeesve belépett hozzá az apósa.

— Mikor lesz a párbaj? — kérdezte barátságatlanul.

Bálint szó nélkül felkapta a telefont. Felhívta barátját, akit ellenfele megbizottjai előtt megnevezett és megkérte, hogy szóljon Horváth Elemérnek is.

— Kivel beszéltél? — kérdezte az öreg.

— Várady Gézával. Ő az egyik segéd.

— Jó. Én is beszélek vele. Természetesen előbb pisztoly, azután lovasági kardok, bandázs nélkül végkimerülésig.

— Igen.

— Hogy bánsz a karddal? Egyáltalán tudsz te vívni, Bálint? — kérdezte komoran, kissé sértő gyanakvással az öreg Ivánffy.

Bálint arcát elöntötte a vér.

— Rég volt a kezemben kard... de...

Nem tudta tovább. Lesütötte szemét és a szája kínosan rángatózott.

— Akkor eredj és végy néhány leckét Lovassytól — dörmögte az öreg és szó nélkül kiment a szobából.

Bálint féláljultan hullott bele a dívány sarkába. Életében még sohasem volt vívókard az ő gyengé kezében...

Csak annak örült, hogy egyedül hagyták. Legalább egy kissé összehúzza magát és végiggondolhatja, hogy mi a teendője. Verekedni fog! Igen. Ez elkerülhetetlen. De mindenki észre fogja venni, hogy nem tud bánni a fegyverrel. És ez rettenetes. Ő tudja, hogy miért... Gyermekkorában egy kis mellhártyagyulladás volt, azóta a legkisebb gyötrődés kifulladásra és félholtra fásasztja. Ezért nem sportolt, ezért nem volt katona, ezért nem tudott kétemeletet járni egyfolytában, ezért nem táncolt soha életében... Talán ez volt az oka annak is, hogy a könyveket bújta, hogy tudós archeologus lett, hogy az Akadémia harminckétéves korában tagjai közé választotta... ejh... verje meg az Isten... egy csipet duhaj verekedő virtus, egy kis egészség, egy kis kardforgató tudás többet érne most minden akadémikus dicsőségnél, könyvsikernél és a Római Archeológiai Társaság minden elismerésénél.

Szinte megkönnyebbült és felderült, amikor eszébe jutott, hogy előbb pisztolyra megy a dolog és sebesülés esetén nem is kerül kardra a sor.

*

Délután a segédeivel tárgyalt. Várady Géza és Horváth Elemér gyermekkori barátai voltak; együtt végezték az egyetemet Pesten, együtt jártak be Olaszországot, Várady ügyvéd volt, Horváth miniszteri osztálytanácsos, két tisztalelkű derék úriember, Horváth szegről-végről atyafia is és mind a ketten úgy beszéltek a párbajról, mint valami egyetlen szerencsés és áldott reparációról, amely aránylag kicsiny kényelmetlenséggel lemossa Bálintról a sajnálatos véletlen szennyét.

Bálint azonban nem tudta titkolni, hogy igazságtalannak és méltatlannak érzi ezt a megoldást.

— Mégis csak ostoba dolog — mondta erőltetett hanyagsággal, — hogy az embernek nekirent egy részeges pimasz, belegázol a felesége becsületébe, durva inzultust követ el rajta és mindenek tetejébe még esetleg le is puffanthatja, mint egy veszett kutyát.

— De gondold meg, mi volna, ha még csak ezt az elégtételt sem vehetnéd...

— Mit? — szakította félbe meggondolatlanul Bálint és csodálkozva nézett Elemér szemébe.

— Hogy fegyveres leckét adhass neki...

— És ha én sebesülök meg?

— Akkor is megmentetted a becsületedet.

Bálint elhallgatott. Megmentette az ő becsületét? Hogyan? Hát az ő becsületét kell menteni, ha egy másik ember követ el becstelenséget? Ezt nem értette meg, de megadta magát.

Horváth szelesen közbeszólt:

— Csak nem kiabálhatsz bíró vagy rendőrség után!

Bálint elpirult és gyanakodva nézett barátja szemébe. Vajjon szándékos maliciával emlékeztette őt arra, hogy egyszer már csakugyan rendőrért kiáltott? Istenem, hát már a saját segédei is?

Szerencsére megszólalt a másik.

— Hát tulajdonképen igazad van, Bálint. Haeckel segédeitől halljuk, hogy a báró is egész oda van a sajnálkozástól. Ő is belátja, hogy minden hiba az ő oldalán van s valósággal érzékenyedve beszélt arról, hogy nem tudsz olyan súlyos párbajfeltételeket szabni, amibe ő bűnbánóan bele nem megy, annyira resteli a dolgot.

— Szép tőle — nevetett keserűen Bálint —, talán még zsebkendővégről is lövöldözne velem.

És elborult az arca. A kis lányára gondolt, akinek holnap lesz az ötödik születése napja. És ki tudja, az ötödik születése napján nem lesz-e belőle apátlan kis árva?

Mintha csak kiült volna gyöngyöző homlokára ez a gondolat, Elemér halkan megszólalt és Bálint vállára tette a kezét.

— Bálint, van neked végrendeleted?

— Nincs — sóhajta amaz — gondolod?

— No, csak úgy eszembe jutott.

— Telefonáljak közjegyző után?

— Elég lesz, ha mi hárman megcsináljuk.

Bálint nyugodtnak és közönyösnek szeretett volna látszani, de a keze úgy remegett, hogy alig tudta írni a végrendeletet. S közben szüntelen, bár teljes lelki erejével küzdött ellene, az a gondolat gyötörte az agyát: egy pimasz nekiront az embernek, a szeme közé vág, meggyalázza az imádtott asszonyát és arra kényszeríti, hogy megírja a végrendeletét...

— No, ez is rendben van — szólt közönyösen Horváth és Mária után tudakozódott.

— Máriát sajnálom csak — suttogta Bálint elfehéredett, reszkető ajakkal. — Mária nagyon szenved.

E pillanatban belépett a szobába az asszony.

— Mikor verekednek? — kérdezte nyugodtan és leült a kanapé sarkába. — Adjanak, kérem egy jó cigarettát.

— Holnap — felelte zavartan Elemér.

— Hány óraker? — kérdezte az asszony és rágyújtott a cigarettára.

— Az még bizonytalan.

— Szegény Bálint... ennek is én vagyok az oka. Ideges vagy, Bálint? — fordult résztvevően az ura felé és egy bronzcsésze szélén leverte a szivarka hamuját. — Apa azt mondja, hogy a segédeidet nagyszerűen megválasztottad.

Aztán a két segédhez fordult:

— Az Istenért, vigyázzanak rá! Félek, hogy Bálint idegeskedni fog.

— Légy nyugodt — nyögte ki Bálint és rémülten nézte az asszony közönyös, majdnem derűs arcát.

Mária most elkomolyodott.

— Rettenetes volt... nem is tudom, hogy feledkezhetik meg annyira magáról egy kvietált huszárkapitány. Még szerencse, hogy egy golyóváltással le lehet mosni rólunk ezt a gyalázatot. Csak azt sajnálom, hogy nem vagyok férfi és nem vehetek elégtételt magam. Oh, Istenem, ha én...

A két segéd nevetett és bókölt:

— Kedves Mária, maga olyan mint egy kis amazon. Igazán Ivánffy-temperamentum...

Mária mosolygott és magukra hagyta az urakat. Bálint rémült arccal nézett a felesége után...

*

Éjfél felé Mária felkelt a székéről és megcsókolta Bálint homlokát.

— Menjen, feküdjön le. Holnap bizonyára korán fog felkelni.

Bálint egyedül maradt.

— És ha az az ostoba golyó a homlokomon talál? — kérdezte magát hirtelen hangosan s egész testét valami undorodó, émelygő, dühös felháborodás rázta meg. — Vagy ha belefúródik az egyik szemembe és kifolyik a szemem? Mi? Hát ez nem történhetik meg? Nem lehetséges az, hogy megvakulok, vagy megsüketülök, vagy hogy az a gézengúz egész életemre nyomorékká lő? Mi? Nem történhetik meg? És ezek itt valamennyien olybá veszik a dolgot, mintha csak a fogorvoshoz küldenének, aki majd betömi a lyukas... a lyukas becsületemet!

Ezen az ötleten keserűn nevetett és rágyújtott egy cigarettára.

— És Mária, az én édes, gyönyörű, jóságos, szerelmes kis Máriám sem tudja magát velem azonosítani. Ez a legborzasztóbb.

Tenyérébe hajtotta a fejét.

— Egész egyedül maradtam — állapította meg keserves gyámoltalansággal. — Egyedül maradtam a fantáziámmal s nincs senkim, akinek meg merném vallani, hogy rettenetes előérzetem van. Mert hogy is lesz a dolog? Nos, ismerem magamat. Neuraszténiás vagyok és ha felizgulok, borzasztó szorongást érek a szívemben. Angina pectoris... ez már húszesztendőskoromban megállapították az orvosok és figyelmeztettek, hogy óvatosan kerüljek minden felindulást. A második szigorlatomnál oly erősen támadott meg ez az ideges szívgörcs, hogy elvesztettem az eszméletemet. No, szép dolog lesz, ha így járok holnap is. Pedig nem tehetek róla. Nem tudok parancsolni az idegrendszeremnek. Meghalok! Jó, de félek, hogy gyáván halok meg és ez kétségbeejtő. És undorító. Már becsutellen helyzet lesz az is: fogvacogva és szívgörcsök közt vergődni egy aljas aszfaltbetyár előtt, egyáltalán azt sem tudom, hogy képes leszek-e célozni és elsütni a revolveremet... a kezem mindenesetre remegni fog és elájulok a ségyentől, hogy a segítők ezt látják és a legjobb esetben szánakoznak rajtam. Igen, meg fognak undorodni tőlem. Már most sem állok messze az emberek megvetésétől. Rendőrért kiabáltam, mint egy vénasszony, akinek erszényéből kilopták a pénzt. Az a gazfickó is azt mondta: gyáva, amikor az arcomba vágott. És a segítők is olyan furcsán néznek a sze-

membe... Borzasztó. Miért van nekem ilyen nyomorult, gyalázatos idegrendszerem? Vagy csakugyan gyáva vagyok, verje meg az Isten?

Felugrott és fel-alá járkált a szobában. Tekintete ráesett az íróasztalán lévő aranyrámás képre, amelyről felesége és kis leánya édes kis arca mosolygott feléje.

Egyszerre keserű kétségbeesés szorította el szívét.

— Hát lehetséges az, hogy ők sem éreznek velem? Mária bizonyos, hogy nem. Mária azt mondta: mily szerencse, hogy egy golyóváltással le lehet mosni a gyalázatunkat. Mária örül a párbajnak és Máriának eszébe sem jut, hogy az a pisztolygolyó... ah, itt van a rejtély kulcsa, megvan a gyávaság magyarázata! Máriának eszébe sem jut, hogy a dolog rosszul is végződhetik... Máriának nincs fantáziája... a gyávaság egyszerűen fantázia, pesszimista fantázia dolga és őt olyan égő, világító, pusztítóan pesszimista fantáziával verte meg az Isten... Bátorság? Nincs is bátor ember, csak képzelet nélkül való, ostoba, barom, aki vakon és süketen rohan a vesztébe... igen, ez nem jellem, vagy erő, vagy derékség dolga, ez nem virtus, csak idegdiszpozíció, vagy együgyű fantáziatlanság... érti, érti, csak az a baj, az az elviselhetetlen szerencsétlenség, hogy ő olyan árván, egyedül maradt a fantáziájával. Mennyivel könnyebb volna, milyen édes, nagy vigasztalás volna az, ha Mária meg tudná érteni az ő gyávaságát, ha Mária itt sírna az ő ölében, ha Mária... Mária, Mária, ez a nagy, nyugodt erő, ez a hősiesség ez már nagyon gyanús, ez már visszataszító, ez az embertelen póz már nem önuralom, hanem hideg közöny, hűtlenség vagy kiábrándulás. Mária, Mária, én jobb szeretném, ha bevallhatnám neked, hogy mennyire irtózom a vértől, a sebtől, a vakságtól, a halál borzalmaitól...

Újra leroskadtt egy székbe.

— Egyáltalában az a legborzasztóbb, hogy ilyen egyedül maradtam — tért vissza megkínzott agyába újra ez a gondolat és csak azt sajnálta, hogy a kis lánya nem idősebb hét-nyolc esztendővel. Akkor mégis lenne valakije, akinek elpanaszkozhatnék és aki meg tudná érteni. Vagy, ha az édes anyja élne. Igen, ő volna az egyetlen, aki előtt nem szégyelné magát... mert a gyermeke — ki tudja —, nem ábrándulna-e ki belőle, ha gyávának látná? És eszébe jutott, hogy diákkorában Stanley afrikai utazó könyvében olvasott egy fiatal négerről, akit lopás miatt halálra ítélték. A néger — szóról-szóra emlékszik erre a mondatra — az akasztófa alatt feljajdult és messze, messze Birnámban meghalt édes anyja után kiáltozott.

Bálint bement a hálószobájába, hogy megnézze régen meghalt édes anyja képét.

— Neked jó, hogy nem érted meg ezt a szörnyű napot — szólította meg a gyengéd arcú, sovány, ősz, asszonyoságot, az ő drága, kicsi édesanyját. Hogy féltettél mindig a legkisebb szélfúvástól, a robogó szekerektől, szemveréstől, pajkos gyermekek csinyjeitől, rossz ember szándékától, tűztől víztől, hirtelen haláltól — jutott eszébe ez a négy utolsó istencsapása, amely benne volt a család tradíciós esti imájában.

Eszébe jutott, hogy most is imádkozni kéne. Hogy mentse meg az Isten rossz ember szándékától és hirtelen haláltól. De nem mert imádkozni. Félt, hogy az Isten is gyávának találja és borzadva érezte, hogy ezért a jó Isten előtt is szégyenli magát.

Mert már egész testében reszketett és nem volt egyéb vágya, csak, hogy megnézze az alvó kisleányát. A gyermekszobát balra egy kis folyosón keresztül lehetett megközelíteni. Kinyitotta a folyosó ajtaját, de aztán hirtelen visszatorpant. A kicsike a német nevelőnővel alszik és ő elijedt attól a gondolattól, hogy egy idegen nőhöz éjnek idején betegye a lábát.

— Még a gyereket sem láthatom nyomorúságos kinszenvedésben — gondolta égő elkeseredéssel —, Istenem, de egyedül vagyok.

Ekkor vette észre, hogy már hajnalodik. Szürkés-vörös volt az ég és az utcán nehéz társzekerek dübörögtek a vásárcsarnok felé.

— Nappal van... nagyon fáradt vagyok — Mária pedig jóízűen alszik — gondolta keserűen és vetkeződni kezdett. — Aludnom kell, ha holnap ember akarok lenni... legalább is le kéne feküdnöm.

Hallgatózni kezdett.

— Mintha valaki sírna itt ebben a házban, vagy csak hallucinálok? Az ajtóhoz lopózkodott, amely a felesége hálószobáját választotta el a magáétól.

— Csakugyan, mintha zokogna valaki.

Óvatosan megnyomta a kilincset. A zár kinyílt anélkül, hogy megcsikordult volna. Lassan kinyitotta az ajtót és a keskeny résen bevillant az égő villanylámpa sárga fénysugara.

— Mi ez? Mária elfelejtette eloltani?

Odadugta a fejét és bekandikált Mária szobájába. Az asszony nem felejtette el a villanyt lecsavarni. Ott térdelt az ágya előtt, egész felöltözve, imárukulcsolt kezeit tördelte és keservesen sírt. Pedig már bepiroslott az ablakon a hajnali derengés.

Bálint óvatosan visszahúzódott. Mária imádkozik és sír. Mária is fél és érte könnyörög. Most már érti. Mária is tudja, hogy itt halálról van szó. És tudják az ő barátai is, azért iratták meg vele a végrendeletét. Igen. Nekik is van fantáziájuk.

— Tehát én nem vagyok örült, nem vagyok gyáva, csak tisztán látom, hogy mi várákodik rám. Ők is látják. Nekik sem ment el a józan eszük, ők is félnek, félnek, csak el tudják rejteni az aggodalmukat... igen, a bátorság semmi más, csak az a képesség, hogy valaki el tudja titkolni a veszedelemtől való ösztönös, természetes, emberi irtózatát, a félelmet, az undort... igen, ezt hívják bátorságnak és halálmegvetésnek... ezt a titkolódzást, ezt a színlelést, ezt a hazugságot és Mária emberfeletti erővel titkolta előttem, hogy meg ne ingassa a lelkem egyensúlyát.

Bálintnak eszébe jutott a végrendelete, amelyet az íróasztalon felejtett. Megindult, hogy bemenjen a dolgozószobába és fiókba zárja a rettetetes írást. Most vette észre, hogy tántorog és a feje szédül. Belekapaszkodott az ágya mellett lévő székbe, de azt feldöntötte. A szék nagy robajjal zuhant a parkettra és Bálint utána esett.

— Angina pectoris! — ez a szó jutott az eszébe, azután eszméletét veszítve végignyúlt a padlón.

*

A párbajt — Bálint rosszsulléte miatt, — egy nappal elhalasztották. Az öreg Ivánffy nem titkolta, hogy szégyenli ezt a fatális véletlent.

— Még azt hiszik, hogy a félelem tett beteggé, fiam. És ez módfelett kellemetlen nekünk.

Bálint nem védekezett. De szinte útálta és gyűlölte magát, hogy a kemény öregúrnak igazsága van. A félelem tette ilyen nyomorúttá.

Estefelé azonban felkelt és azt mondta, hogy a Dunaparton kicsit sétálni szeretne.

— Én is veled megyek! — rimázkodott Mária.

Bálint arra gondolt, hogy az asszony félti. Szégyenében indulatossá lett és gyengédtelenül visszautasította.

A Dunaparton élesen fúj a nyugati hideg szél. Bekanyarodott a kis belvárosi utcákba és lehorgasztott fővel barangolt az öreg, omladozó, patinás házikók között, amelyek sorát itt-ott megszakította egy-egy izetlen, otromba, hivalkodó magas bérpalota. A Bástya-utcában arra gondolt, hogy a középkorban itt húzódott végig a régi Pestet körülfutó sánc. Erről írta legújabb munkáját, amelyet az Akadémia megkoszorúzott.

— Akadémia? Mi az? Középkor? Régi Pest?

Bálint keserűen elmosolyodott.

Az is volt valaha az ő életében?

Most csak utcai verekedés — gyáva, rendőrért kiabálsz? — segédek, pisztoly, utána lovassági kardok — félelem, virrasztás, angina pectoris... most csak ilyesmi... és holnap talán vér... halálos seb, hörgés, a kard hegye belefúródik a szemüregbe... a golyó behatol a vesék közé... felolvassák a végrendeletet... Mária, kis lányom, édes kis öt éves csöppségem, de szép születésnapot rendezett néked az Úristen!

— Undorító ez az én életem — nyögte magában keserves sóhajjal. — Egyáltalában nem értem, hogy miért nem hagynak békén engem, aki nem akarok semmit, nem bántok senkit, aki szeretnék elbujni a könyveim közé, aki szeretném felásni Mátyás király palotájának maradványait... Engem, aki fáradt vagyok és beteg és semmi igényem, senkinek sem állok az útjában, aki csak a családomat szeretem, aki olyan örülten szerelmes vagyok a feleségembe, aki soha nem kértem senkitől semmit, aki csak dolgozom és úgy szeretném, jaj de szeretném, ó mily kimondhatatlanul szeretném szépen felnevelni a kis gyermekeimet. No igen, a kicsikét, az ötévest és a kis öccsét, akire még számítottam, mert egy fiút is szerettünk volna, bizony Isten, ez volt minden vágyunk, az enyém is, Máriáé is... ez volt... igen, most már csak volt... ó én szerelmes Istenem!

Hogyan, hát oly biztos, hogy nem lesz?

Miért?

Hát el kell pusztulnom, mint egy rühes macskának? Letaglózna, mint egy kivénhedt ökröt? Hát lehetséges ez? Bizony lehetséges. Semmi sem kell hozzá, csak egy kis balszerencse... ostoba véletlen... ki tudja megállítani a kilőtt pisztolygolyót?

Kéregető koldus köszöntött rá az egyik utcasarkon.

— Vak embernek egy kis alamizsnát.

Bálint megborzadt.

— Milyen fatális omen, pfuj, még ez kellett nekem!

Pénzt adott a kéregetőnek.

— Hol érte a baj? — kérdezte tőle szívdobogva. — Háborúban volt?

— Nem uram. Részeg legények lövöldöztek és egy golyó a szemembe szaladt.

Bálint rémülten menekült a koldus közeléből.

Részegség... Egy golyó a szemébe szaladt... ezt nem lehet kibírni, a sorsnak ezt az embertelenül világos ujjmutatását.

Hazarohant és átkozta magát, hogy tegnap beteg volt s ezáltal eltolódott az istenítélet órája. Most már túl volna az egész undok komédián. Ez is a végzet kegyetlen gúnyolódása az ő gyávaságával.

Otthon bezárkózott, azt mondta, hogy iratait, jegyzeteit és félig kész munkáit rendezgeti. Voltaképen azonban azért, hogy senki se lássa borzalmas tusakodását önmagával és rémképeivel. Most már enni sem tudott és egészen elgyöngült. Kilenc óraker lefeküdt és kimerült testét kínos, álmokkal izgatott bágyadtság szegezte ágyához. Reggel hét óraker alig tudták felébreszteni a párbajsegédei. Akkor hirtelen felöltözködött és köszönés nélkül futott el hazulról.

*

Útközben Bálint nyugodtnak és elszántnak látszott, bár szótlanul és sápadtan ült a kocsijában. Annál többet beszélt Horváth Elemér:

— Remélem: két lyuk a levegőben, aztán egy kis vágás a csuklón. A harcképtelenséget bízd ránk cimborá!

Várady nevetett.

— A báró segédei is szeretetreméltó, kedves úri fiúk. S tulajdonképen már Haeckelre sem tudok haragudni. Segédei mondják, hogy haját tépi dühében a történetek miatt. Azt mondja: tíz évet adna az életéből, ha nem követte volna el azt az otrombaságot. Azt mondja, legjobb szeretett volna alázatosan bocsánatot kérni tőled és Máriától. El is hiszem neki. No egy óra mulva már túl vagyunk az egész komédián.

Bálint csak annyit hallott az egészből, hogy Haeckel legjobban szeretne bocsánatot kérni.

A kaszárnya udvarán már várták őket Haeckel segédei. A báró idegesen szivarozott és zavartan köszönt.

Öt perc, amikor már felállították a két ellenfelet. Bálint kezében reszketett a pisztoly és arcára kiült a félelem szörnyű, groteszk maszkja. Pedig nem a párbajtól, nem is a sebesüléstől s nem a haláltól félt, hanem attól, hogy az angina pectoris ismét jelentkezik. Nem félt most már semmitől, csak attól, hogy ez a hat-hét úr, a báró, a segédek, az orvosok gyávanak fogják tartani.

És egyszerre felbukkant előtte a majomképű vörös pincér arca, aki a trafikban a lábára lépett. Azt sem merte arcul ütni s akkor is örült, hogy ép bőrrel menekült a botrány s a tettlegesség elől. Ó, ha azt tudnák ezek a nyugodt, mosolygó, vérengző tigrisek.

Különben semmi baj! Pisztoly? Kard? Sebesülés? Halál? Ez mind gyerekjáték, móka, a fene törődik vele. Baj csak egy van a világon: az, hogy őt most rögtön szíven ragadja az angina pectoris és nyomban végigvágódik a földön. Ennek pedig nem szabad megtörténnie. Nem. Inkább ezer halál, minthogy az életben még egyszer gyávanak mutatkozzék emberfia előtt.

A vezetősegéd megtette a konvencionális békeajánlatot. Bálint furcsa szorongást érzett a mellében. Szívéből mintha felbuggyant volna egy csomó vér és a torkába szaladna forró, fullasztó, lélegzetelállító bugyborékolással. Mi ez? Angina pectoris? Hej, a mindenségit!

A segéd halkan és unottan mormolta a békítő formulát. Bálint hom-

lokára kiült a veríték és hirtelen eszébe jutott, hogy ellenfele tíz évet adna életéből... hogy legjobban szeretne bocsánatot kérni tőle és Máriától... Bálint hirtelen a báróra nézett s a magas, monoklis fiatal szőke legény gyerekes arcáról leolvasta, hogy csakugyan... úgy van... ez az ember szégyenli magát, a szeméből halk és őszinte bocsánatkérés rimáncodik elő, hogy a báró tisztelettel és bizalommal néz rá, hogy a szája, mintha mondani akarna valamit... vagy beszél is talán?... ő nem merne megesküdni, hogy a báró nem mondott valamit, de ő oly izgatott, hogy nem érti az elhangzott szavakat... vagy tán a vezetőségéd szavai voltak?... Isten bizony, nem tudja ki ejtette ki a bocsánatkérő szót, de valaki itt megbocsájtásról és kibékülésről beszél, a bárónak olyan könyörgő tekintete van és őt mindjárt torkon ragadja és földhöz vágja az angina pectoris...

És ekkor olyan dolog történt, amiről Bálint nem tud számot adni, amire meghűlt a segédek vére, amire az orvosok kiejtették kezükből a szerzsámántáskájukat.

Bálint a vezetőségéd dikciója után meglódult, a báró felé futott, miközben elhajította pisztolyát és kezét kinyújtotta:

— Nos hát megbocsájtok — lihegte sápadtan és eszelősen nyújtotta kezét ki megdermedt ellenfele felé. — Belátom, megértem, elhiszem, — megbocsájtok, szervusz.

És éppen úgy nevetett, oly részeg, bamba, üres vigyorgással, mint ahogy ott a régi Nemzeti Színház cementpalánkja mellett Haeckel nevelt az inzultus után.

— Servusz... nem veszem rossz néven... megesik, hehe...

Akár csak a báró, ott a palánk mellett, részegen, a köréjük tolongó, röhögő, vinnyogó csöcselék között...

A báró elképedve fogadta el a felé nyújtott kezét, a segédek rémült arccal lesték Bálint fakó, feldúlt arcát, az orvosok ösztönszerűleg ugrottak az egész testében reszkető, támolgó ember közelébe...

De nem történt semmi.

Bálint kezét fogott a báróval, felöltözött és lassan kitámolygott a lovardából.

Nem ment vele senki.

A lovarda kapujában az apósa várt rá.

Az öreg úr, ahogy megpillantotta, ragyogó mosollyal nyújtotta a kezét.

— Elláttad a baját? Brávó! Ezt szeretem.

De aztán hirtelen torkán akadt a szó.

— Mi az, miért lóg a fejed?... Hol vannak a barátaid, Bálint?...

Bálint, az Istenért, mi történt veled?

Bálint nem tudott apósa szeme közé nézni.

— Kibékültünk.

— Kik? — képedt el Ivánffy.

— Hát a báró, meg én!

— Megörültetek?

— Bocsánatot kért.

— A báró?

— Igen.

Az öreg úr szörnyűt káromkodott.

— Hát ilyen gyáva disznó is van még a világon? És te megbocsájtottál? Lehetetlen. Bálint, elment az eszed?

— El.

— Komolyan mondd ezt? És a segédeid? És az ő segédei? Teremtő Isten, hát ez is lehetséges!

Az öreg úr arca vérpiros dühben gyulladt ki és eltorzult a felháborodástól.

— Gyáva vagy te is... Gyáva, gyáva, gyáva!

És elrohant, mint aki egy pestises mellől menekül, mint aki egy hulla irtózatosságtól akar szabadulni.

Bálint pedig azt se tudta merre vonszolja elkínzott, agyonfáradt testét.

*

Egyszerre csak azt vette észre, hogy a központi vásárcsarnok előtt ténfereg és nagy tömeg közepébe sodródik vele. Jobbról, balról megtaszgálják, a lábára léptek, minduntalan beleütközött egy-egy emberbe, tolokocsiba, talyigába, a villamosok között Isten csudájával bukdácsolt keresztül, földöntött egy rakás gyümölcsöt, trágár szavak repültek feléje, majdnem elgázolta egy súlyos teherautó, végre meg kellett állnia, mert ember emberhátán zsúfolódott össze a Ferenc József-híd pesti oldalán.

Bambán bámult a levegőbe és fejében szüntelen zúgott-zakatolt az apósa kétségbeesett kitörése:

— Gyáva, gyáva, gyáva!

Elviselhetetlen fejfájás gyötörte és üres gyomra émelyegni kezdett. Szájában összefutott a savanyú nyál és kifolyt a vértelen, remegő ajkai között.

— Haza kellene mennem, persze, hogy haza— mondogatta magában. — Mária már bizonyára megtudta, mi történt... és a kicsike is várja a születésnap ajándékokat. De nem lehet hazamenni, nem lehet, nem szabad, nem tudok... gyáva, gyáva, gyáva... előbb ki kellene gondolni valamit, amivel Mária előtt igazolhatnám magamat.

Most már csak Máriára gondolt, nem volt előtte semmi más fontos ezen a világon. Csak Mária meg ne undorodjék tőle, csak Mária szeresse tovább, csak Mária maradjon meg neki... Mária és a kicsike... igen, csak a kicsike meg ne tudja soha, hogy mi történt ma az apukájával. Hogy az apja gyáva, gyáva, gyáva volt és kibékült az ellenfelével...

Eh, ezt nem lehet tovább! Történjék, aminek történnie kell... különben is most már minden mindegy... ő örökre búcsút mond a társadalomnak, nem ismer senkit, nem jár emberek közé. Hagyják őt nyugodtan dolgozni, elmegy vidékre, vagy Olaszországba... régi romok közé. Fehér, néma, hideg kövek földalatti birodalmába, kétezeréves sírok temetőjébe, igen, elmegy, szinte tán szerencse, hogy ez történt vele, legalább testestől lelkéstől az archeológiáé lesz... csak...

Csak!

Megdöbrent. A homlokához kapott. Rettenetesen fájtak és lüktettek ott a véredényei.

Elmegy... csak?

Csak Mária és a kicsike is elmenjen vele. Csak ez a két drága, imádott teremtés maradjon meg neki.

Csakhogy ez nem biztos. Egyáltalán nem biztos, hogy Mária követi-e őt, aki a rendőrért kiáltott, szívgörcsöt kapott a félelemtől és kibékült azzal az emberrel, aki pofonütötte. Nem. Egészen bizonyos, hogy Mária

is gyávanak fogja tartani... gyáva, gyáva, gyáva disznó... hát ilyen gyáva disznó is van még a világon?

Csak most vette észre, hogy körülötte a tömeg borzongó kíváncsisággal, rémülten és szívszorongva figyel valamit, ami ott fenn a magasban történik, fenn, valahol a hídoszlop tetején.

- Örült az, közveszélyes örült.
- Dehogy is! Részeg a gazember.
- Vagy valami artista. Fogadásból teszi.
- Maga is megbolondult, fiam. Hát akkor miért lövöldöz?
- Mi? Lövöldözés is?
- Fenét. Valami mozifelvétel lesz.
- Ne akadályozzák a közlekedést! Hé emberek! Oszolni, oszolni!
- De mozdulni sem lehet. Rendőr, rendőr!

Erre a szóra Bálint arca vérvörössé vált. Rendőrért kiabál valaki. Talán felismerték és őt gúnyolják, amiért rendőrért kiáltott? De a tömeg ügyet sem vetett rá, mindenki a magasba nézett.

- Négy golyót már kilőtt.
- Négyet? Öt volt az. Olvastam.
- Akkor még egy golyó van a revolverében.

Bálint feje zúgott, és ahogy fülébe hatoltak ezek az össze-vissza hangzó, kiabáló szavak, azt hitte álmodik. Most meg golyóról beszélnek, pisztoly-golyóról, amely elől ő oly gyávan megfutamodott. Egész testében reszketett, mukkanni sem mert s meg sem moccant a tömegben, amely csaknem agyonpréselte őt.

Mindenki kiabált, ijedezett, sikoltozott és tanácsokat adott a másiknak.

— Ha volna itt egy bátor, elszánt fickó, lehozná onnan a szegény elmebajost.

- De okos maga! Kinek ment el az esze, hogy lelővesse magát?
- Az a rendőrség dolga.
- Majd leszedik onnan a tűzoltók.
- Kár a fáradságért.
- Majd egy futóbolondért kockára tenném az életemet.
- Menjünk, még van egy golyó a revolverében.
- Nem én. Én meg akarom nézni, leugrik-e onnan.
- Majd bolond lesz.
- Hát hiszen bolond.
- Csak szimulál. Fogadásból teszi.

Most már Bálint is észrevette, hogy fönn a hídpillér tetején egy emberi alak gubbaszt és méregeti a távolságot a Duna tükreig. Szegény elmebajos lehet — gondolta —, aki ilyen nagy parádét csinált magának az öngyilkosságból. Istenem, milyen tragédia!

Lenn pedig a tömeg egyre nőtt, a közlekedés egészen megakadt, rendőrök hiába erőlködtek utat nyitni a villamosoknak, kocsik, autók, szeke-
rek, kézi talyigák, torlódtak egymás hegyire-hátára, zúgott, sikoltozott, visított, jajgatott és vihogott a nép. Egyszerre százan kiabáltak fel a magasba, hogy jöjjön le, ne jöjjön le, várjon, üljön csendesen, kapaszkodjék a pillérfő cifrázatába, mindjárt jönnek a tűzoltók, dobja revolverét a Dunába, vigyázzon... ejh, ki volna itt olyan bátor, elszánt fickó, aki fel merne menni hozzá a meredek hídláncon.

— Egy bátor ember keresfetik! — rikkant gúnyosan egy szurtós-képi zsákhordó legény.

Bálintnak megdobbant a szíve.

— Bátor ember kell! — ordította magából kikelve — hát itt vagyok én, én, én... itt vagyok, én nem vagyok gyáva... érti az úr?... én felmegyek érte és lehozom, ha addig élek is.

— Nini, itt van még egy bolond — röhögött a legény.

— Megyek... Engedjenek utat — üvöltötte Bálint.

— Ne engedjék. Ez is elmebajos.

— Utat!

— Már mér menne az úr? — kérdezte egy jóarcú, kövér, almás kofaasszony.

— Hadd menjen, ha olyan nagy benne a mersz.

— Butaság. Úgy sem ér föl hozzá. Ki az ördög tud felmászni ezen a meredek, síkos, keskeny láncon.

— Utat, utat! — üvöltötte Bálint.

Egy rendőr megfogta a karját.

— Uram, ne tréfáljon. Mindjárt jönnek a tűzoltók.

— De nem is érdemes. Az a bolond úgyis beugrik a vízbe.

— De előbb lelövi, aki hozzá közeledik.

— Van még egy golyó a revolverében.

— Kettő van még benne. Még csak négyet lőtt ki, én megolvastam.

— Nohát!

— Megyek! Megyek — ordította Bálint — én nem félek a revolver-golyótól.

— Hát ha nem fél menjen! — biztatta egy suhanc, aki előre kéjes borzongást érzett a rettenetes látványosság előérzetében.

— Ne menjen.

— Úgy sem éri el.

— Ha pedig eléri, akkor a bolond magával rántja a mélységbe.

— De mi értelme van ennek a bravurnak? — figyelmeztette Bálintot egy jól öltözött úr.

Bálint magából kikelve ordította vissza:

— Az az én dolgom. Ha ön gyáva, akkor fogja be a száját.

És már odafurakodott a hídpillér lábához és felugrott a láncre.

A tömeg borzasztó ordításban tört ki. Bálint macskaüggyességgel kúszott fölfelé.

— Szent Isten, lebukik!

— Micsoda örült vakmerőség!

— Vigyázzon, forduljon vissza, ne menjen tovább!

— Menjen, hozza le azt a szerencsétlen embert!

— Jaj, mindjárt lőni fog!

— Ne lőjjön! Gazember! Meg ne móccanjon! Feküdjék hasra, szentes Isten, jaj, jaj, itt emberhalál lesz... nézzék, már elfáradt, reszket, fogy az ereje, szédül...

A tömeg most már maga is olyan izgalomba esett, hogy egymást szidták, gyalázták, ijesztgették és rugdalták az eksztázisban lihegő véres látványosságtól torpadó, de valami szörnyűség után mégis szomjasan pedó emberek százai.

Bálint nem hallott és nem látott semmit, csak mászott feljebb és fel-

jebb a hídkábel síkos meredekjén és folyton azt ismételtette vérző, habzó, reszkető ajkával:

— Nem vagyok gyáva, nem félek a golyótól, ti vagytok ott lenni, ti vagytok a gyávák..., Gyáva, gyáva, gyáva csőcselék, én nem félek... Tudjátok... én most megmutatom nektek...

Ebben a pillanatban a tömeg ijedt, őrzöngő, borzalmas üvöltésben tört ki:

— Jaj, jaaaj, jaaaaj... hangzott fel egy egyetemes, dermesztő, égbe-kiáltó jajgatás... aztán eldördült egy lövés... Bálint megtántorodott, a szívéhez kapott, hátrabukott, egy pillanattig csüngött lefelé a láncon, aztán a teste félrefordult és... jaaaaj... kivágódott balra, a hídtet felé, aztán egyet karikázott még a levegőben és tompa zuhanással elterült a villamos sineken.

*

A mentők megállapították, hogy a zuhanás is halálos lett volna, de az örült revolvergolyója átjárta a szívét és már halott volt, amikor teste elterült a hídon. A halál oka: revolverlövés.

Bálintot nem a báró pisztolygolyója ölte meg. Nem. Revolvergolyóval ölette meg magát.

Surányi Miklós.

A GYERMEKSÉG PRÓFÉTASÁGA.

*Szörnyek barlangja lett a nagyvilág,
Isten képmásán csúfság púpja nőtt:
a gyűlölet — és bombát rejt a púp.
A nevetésünk farkas-nevetés:
tépő fogak vigyorganak mögötte.*

*Foszló hullákon sarjad a vetés,
foszló hullákat rejteget szívünk:
kigyóvetésként állnak álmaink...
Ránkfeketültek minden kinjaink,
mint elátkozott mesebeli erdő...*

*Se hinni, sem nevetni nem tudunk.
Te hinni tudsz. A lomha hegyeket
hited jármába szépen befogod
s úgy húzzák, mint a bamba bivalyok
arany játékszer-szekeredet, Gyermek!*

*Boldog vagy, mi csak bűnözni tudunk.
A nevetésed az Isten szívéen
valamikor mint almagaly virult...
Latrok barlangját verjed meg vele:
hátha tavaszt nyit az elbúsult erdőn.*